

Muriel WATERLOT

ORCID: 0000-0002-1665-2543

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Welke aanpak voor de Nederlandse vertaling van Poolse auditieve *verba sentiendi*?

Abstract

When translating verbs from auditory perception, the translator often limits himself to a semantic and syntactic analysis of the predicates in a sentence. However, there is also an enunciative dimension (i.e. the relationship between the speaker and the subject of auditory perception) to be taken into account. Linguists divide the verbs of auditory perception into two groups according to cognitive criteria: verbs of passive and active perception. In Polish, many auditory perception verbs have a prefix. In this article, we analyse how Polish passive auditory perception verbs and active auditory perception verbs are to be translated into Dutch.

Keywords: verbs of auditory perception, Polish prefixes, *verba sentiendi*, cognitive criteria, active auditory perception, passive auditory perception, translation strategies, translation analysis.

1. Aanleiding en doelstelling van dit onderzoek

De titel van dit artikel verwijst naar een vraag die ik me stelde toen de studenten van het eerste jaar van de masteropleiding neerlandistiek dit academiejaar (2021–2022) in het kader van de workshop ‘analyse vertaling literaire teksten’ een vertaalopdracht kregen waarbij ze zinnen met Poolse (geprefixeerde en niet-geprefixeerde) auditieve *verba sentiendi* moesten vertalen naar het Nederlands. Als brontekst koos ik fragmenten uit de *Zapiski więzienne* (Gevangenis-aantekeningen, 1982¹) van Kardinaal Stefan Wyszyński.² Ik opteerde voor een tekst van

¹ In 2006 werden de gevangenis-aantekeningen van Kardinaal Stefan Wyszyński uitgegeven in Polen (Uitgeverij: Warszawa-Choszczówka: Wydawnictwa im. Stefana kardynała Wyszyńskiego “Soli Deo”).

² Kardinaal Wyszyński was een onbetwistbare morele autoriteit voor de (Poolse) katholieken, een geestelijke medeschepper van sociale transformaties, die leidden tot de val van het commu-

Stefan Wyszyński omdat hij op 12 september 2021 zalig werd verklaard en in het bijzonder verbonden was aan de Katholieke Universiteit Lublin (KUL), eerst als student en doctorandus, vervolgens als bisschop van het diocees Lublin en groot-kanselier van de KUL, en tenslotte als primaat van Polen.

Kardinaal Wyszyński schreef de *Zapsiki więzienne* (1982) tijdens zijn drie jaar durende gevangenschap.³ Behalve een verslag van zijn persoonlijk dagelijks en geestelijk leven, bevatten zijn aantekeningen historisch waardevolle reflecties over de rol van kerk en staat in Polen, brieven, en gebeden en meditaties gelinkt aan natuurbeschrijvingen.

Voor de vertaalopdracht zelf koos ik willens en wetens voor fragmenten met auditieve waarnemingswerkwoorden die niet zomaar met *Google Translate* of *DeepL Translator* vertaald kunnen worden. Bij het nakijken van de vertalingen bleek dat meer dan 95% van de auditieve waarnemingswerkwoorden mét prefix door de studenten vertaald werden door *horen* of *zien*. Enkel *usłuchać* werd drie keer anders vertaald: twee keer door ‘advies krijgen’ en een keer door ‘gehoorzamen’.

Bij gebrek aan een Nederlandse vertaling van de *Zapsiki więzienne* (1982) ging ik – om beargumenteerde feedback te kunnen geven op de vertaling van auditieve *verba sentiendi* (vertaalopdracht) door mijn studenten – op zoek naar voorbeelden uit de vertaalpraktijk. In mijn zoektocht naar informatie over de Poolse waarnemingswerkwoorden, kwam ik het boek *Dzienniczek* (o.a. 1993, 2022) op het spoor, het *Dagboek* van de Poolse zuster Faustina Kowalska (1934–1938) dat in 1985 in het Nederlands vertaald werd en waarin *verba sentiendi* vaak voorkomen. Ik besloot ervan gebruik te maken als onderzoekscorpus (cf. 3.1). In dit artikel breng ik aldus verslag uit van de resultaten van de analyse van de Pools-Nederlandse vertaling van waarnemingswerkwoorden uit het *Dagboek* van zuster Faustina. De analyse zelf werd uitgevoerd op basis van cognitieve criteria die in de wetenschappelijke literatuur over deze verba worden genoemd en omschreven.

Aansluitend op de hierboven omschreven doelstelling, geef ik in de eerstvolgende paragraaf (paragraaf 2) van dit artikel eerst een bondig overzicht van bestaand onderzoek over Poolse *verba sentiendi*. Daarna omschrijf ik het onderzoekscorpus en de methodologie van mijn onderzoek (paragraaf 3). In de daaropvolgende paragraaf (paragraaf 4) volgt de analyse van de Pools-Nederlandse

nisme. In de jaren 1980–81 steunde en beschermde hij de ontluikende beweging “Solidariteit”. Vermeldenswaard is ook de vriendschap, de geestelijke band die er bestond tussen Kardinaal Wyszyński en de negentien jaar jongere Kardinaal Karol Wojtyła (die op 16 oktober 1978 werd verkozen als paus Johannes Paulus II).

³ Kardinaal Stefan Wyszyński bracht zijn gevangenschap door op vier plaatsen: Rywałd (25 september 1953 – 12 oktober 1953), Stoczek Klasztorny (12 oktober 1953 – 6 oktober 1954), Prudnik (6 oktober 1954 – 27 oktober 1955) en Komańcza (27 oktober 1955 – 26 oktober 1956).

vertaling van een aantal auditieve *verba sentiendi* uit een corpus zinnen uit het *Dagboek* van zuster Faustina. Het artikel wordt afgerond door een voorlopige conclusie met betrekking tot de vertaling van Poolse auditieve waarnemingswerkwoorden in het Nederlands.

2. Literatuuronderzoek

Gedetailleerde informatie over de Poolse waarnemingswerkwoorden vinden we in het werk van Sebastian Żurowski (2009, 2013). Volgens hem is de groep woorden in het Pools die verwijzen naar akoestische verschijnselen zeer groot en heterogeen (cf. waarnemingswerkwoorden, onomatopeeën, uitdrukkingen die verband houden met spraak) en bestaat deze groep hoofdzakelijk uit waarnemingswerkwoorden. Dit is een zeer specifieke groep werkwoorden, en een van de kenmerken ervan is de niet-standaard verwezenlijking van de categorie ‘aspect’ (Żurowski 2009: 152).⁴ Voor zover bekend is, heeft tot nu toe echter nog niemand zich systematisch beziggehouden met het aspect van waarnemingswerkwoorden in het Pools (Żurowski 151).

Wat ons bekend is over de semantiek van taaluitingen gerelateerd aan auditieve waarneming, zijn uitgebreide fragmenten in de werken van de internationaal bekende taalkundige Anna Wierzbicka (1980; 1996; 2004). Bij Wierzbicka staan de waarnemingswerkwoorden ‘zien’ en ‘horen’ (en ook ‘voelen’) op de lijst van zogenaamde ‘indefinibilia’ of ‘universalia’ die voorkomen in alle natuurlijke talen (Wierzbicka 2004: 9–13). Wierzbicka’s uitgangspunt is dat er in alle talen een bepaalde gemeenschappelijke verzameling van ondefinieerbare concepten bestaat, op basis waarvan verschillende talen hun specifieke configuraties creëren. ‘Indefinibilia’ zijn volgens haar universeel, en hun configuraties cultureel geconditioneerd (Żurowski 2006: 121).

Uit het literatuuronderzoek kwam tevens naar voren dat het taal- en verbaalkundig onderzoek naar waarnemingswerkwoorden zich vooral concentreert rond de werkwoorden ‘zien’ en ‘kijken’. Voor zover kon worden achterhaald, concentreert het zich vooral op de omschrijving van de semantische waarde en het syntactische gedrag van dit soort werkwoorden (Geeraerts 1986). We vonden in

⁴ Een voorbeeld van het bijzondere gedrag van waarnemingswerkwoorden treffen we aan bij het prefix ‘u-’, dat niet altijd wordt toegepast bij de vorming van het voltooid aspect van een werkwoord. In de lijst van Stanisław Karolak (Karolak 2005: 85) staan werkwoorden als *umilknąć*, *umrzeć*, *uniżyć się*, *upodobnić się*, *upuścić* en *urodzić*. Het werkwoord *usłyszeć* ontbreekt echter. Werkwoorden met het prefix ‘u-’ behoren bijgevolg niet tot een aparte groep, wat nodig zou zijn om te beweren dat dit morfeem een taaleenheid vormt. In het geval van de waarnemingswerkwoorden draagt het voorvoegsel ‘u-’ zich trouwens ook niet regelmatig. De tegenstelling *słyszeć-usłyszeć* is van andere aard dan *sluchać-usłuchać*. Ongeacht de functie ervan, is de aanwezigheid van de ‘u-’ hoegenaamd altijd ‘niet-categorisch’.

deze context een studie van Willy de Geest (1975) die een omschrijving maakt van complementaire constructies die we kunnen aantreffen bij dit soort werkwoorden.

Wat het contrastieve onderzoek betreft, vonden we een studie over *verba sentiendi* voor het Pools en het Frans en voor het Spaans en het Frans. Dorota Śliwa (2021) vergelijkt Poolse en Franse auditieve *verba sentiendi* op basis van een reeks cognitieve factoren. Renata Enghels (2005) onderzocht op haar beurt de semantische en syntactische repercussies van conceptuele verschillen tussen Spaanse en Franse auditieve en visuele waarnemingswerkwoorden.

Wat het Pools en het Nederlands betreft, werden de auditieve waarnemingswerkwoorden nog niet geëxploreerd. Met deze casestudie hoop ik een aanzet te geven tot verder contrastief onderzoek van waarnemingswerkwoorden en hun vertaling van het Pools naar het Nederlands en/of omgekeerd.

3. Onderzoekscorpus en methodologie

De *Algemene Nederlands Spraakkunst* (Haeseryn e.a. 18.5.4.8) definieert de *verba sentiendi* ‘zien’, ‘horen’, ‘voelen’, (‘ruiken’) als volgt: “Deze werkwoorden drukken een zintuiglijke waarneming uit (...)”. Omdat we te maken hebben met universalia is die definitie ook van toepassing op het Pools.

In deze paragraaf beschrijf ik eerst het onderzoekscorpus. Daarna stel ik de methodologie van dit onderzoek voor.

3.1. Onderzoekscorpus

Wat het corpus betreft, koos ik voor zinnen uit de *Dzienniczek* (Dagboek) van zuster Faustina Kowalska waarin dezelfde auditieve waarnemingswerkwoorden voorkomen als in de vertaalopdracht die ik aan de studenten had gegeven (en waarover sprake is in de inleiding van dit artikel).

Faustina Kowalska was een Poolse zuster van de 20e eeuw, een zieneres en mystica van de Congregatie van de Zusters van Onze-Lieve-Vrouw van Barmhartigheid. Op 30 april 2000 werd ze heilig verklaard door Paus Johannes Paulus II.

In haar dagboek lezen we dat Jezus haar vroeg om de devotie van de Goddelijke Barmhartigheid te verspreiden en Zijn afbeelding te schilderen met het onderschrift: “Jezus, ik vertrouw op U”. De ziel die deze afbeelding vereert, belooft Hij overwinning over vijanden hier op aarde, in het bijzonder in het uur van de dood. Het dagboek bevat veel dialogen tussen Jezus en zuster Faustina, en omdat auditieve waarnemingswerkwoorden vaak aan bod komen en het tekstgenre bovendien aansluit bij de vertaalopdracht die ik de studenten had gegeven, leek deze tekst mij het meest geschikt voor deze analyse.

Het dagboek werd in 1995 uit het Engels naar het Nederlands vertaald door Lenette Bom en draagt de titel: *Goddelijke Barmhartigheid in mijn ziel. Dagboek*. Voor een enkel auditief waarnemingswerkwoord dat niet in werk van zuster Faustina voorkwam, maakte ik gebruik van een zin uit de onlineversie van de Pools-Nederlandse vertaling van *Le Traité de la Vraie dévotion à la Sainte Vierge* (1843) [NI : *De verhandeling van de Ware Godsvrucht tot de Heilige Maagd Maria* (o.a. 1931); PL : *Traktat o prawdziwym nabożeństwie do Najświętszej Maryi Panny* (o.a. 1927)] van de H. Louis-Marie Grignon de Montfort (LGM-NL; LGM-PL) – eveneens een tekst van religieuze aard.

3.1. Criteria voor de analyse en vergelijking van auditieve *verba sentiendi*

Analyses met betrekking tot waarnemingswerkwoorden zijn vaak uitsluitend semantisch en syntactisch. Sommige taalkundigen opteren echter voor een cognitieve aanpak waarbij de semantische waarde van de werkwoorden wordt bepaald door factoren in de taalhandelingssituatie (of het communicatieve kader) zoals tijd, plaats, en fysieke en andere omstandigheden, zoals de relatie tussen spreker (zender) en waarnemer (ontvanger). Dergelijke analyses berusten gewoonlijk op een cognitief analysemodel waarbij volgens Śliwa (2021) gewoonlijk drie factoren centraal staan: (1) de zender en de aard van het geluid (stimulus), (2) de houding van de waarnemer (ten opzichte van de stimulus), (3) het verband van de auditieve waarneming met andere activiteiten van de waarnemer. Ik besloot om in dit onderzoek – naast een eerste analyse van de lexicografische betekenis van de prefixen zelf, van de werkwoorden en van hun afgeleide vormen – deze drie cognitieve factoren als aanvullende criteria te hanteren bij de analyse van de vertaling.

Criterium 1 of de zogenaamde ‘stimulus’ zijn in dit onderzoek de menselijke stem of de woorden die iemand uitspreekt. Syntactisch gesproken gaat het om woorden die het directe object vormen van de zin, waarbij het dus gaat om de woorden uitgesproken door een menselijke stem (‘iemand zegt iets’).

Criterium 2 houdt verband met de houding van de waarnemer of de mate van activiteit van de waarnemer. Wat dat betreft zal ik – in overeenstemming met Enghels (2005) – de werkwoorden indelen in ‘onvrijwillige waarnemingswerkwoorden’ (Fr: *verbes de perception involontaire*) en ‘vrijwillige waarnemingswerkwoorden’ (Fr: *verbes de perception volontaire*) (Enghels 2005: 1) die ik hierna ‘passieve waarnemingswerkwoorden’ en ‘actieve waarnemingswerkwoorden’ zal noemen. Bij passieve waarneming vangt de waarnemer ‘ongewild’ het geluid op (bijv. in het geval van werkwoorden zoals ‘horen’ – *śłyszeć*). Bij actieve waarneming engageert de waarnemer zich om het akoestische fenomeen op te vangen (bijv. in het geval van werkwoorden als *śluchać* – ‘luisteren’).

criterium 3 zal ik in het kader van dit onderzoek ‘relationele factor en reactie van de waarnemer’ noemen. Zoals reeds vermeld, impliceert de auditieve waarneming een interpersoonlijke relatie. Ook al zijn auditieve waarnemingswerkwoorden syntactisch autonoom, ze zijn semantisch niet autonoom, omdat de auditieve waarneming – psychische verwerking (intellectualisatie – als het ware een reactie impliceert van de waarnemer. Hoe die reactie eruit ziet, zal afhangen van de positie zender-waarnemer die gelijkwaardig, inferieur of superieur kan zijn. Wat hiermee wordt bedoeld, wordt duidelijk in paragraaf 4.

4. Analyse van de vertaling van Poolse auditieve *verba sentiendi* in het Nederlands

In deze paragraaf analyseer ik de Nederlandse vertaling van een aantal Poolse auditieve *verba sentiendi* op basis van de tweedeling **passieve** versus **actieve waarneming**. Voor elk van deze categorieën zal ik de werkwoorden telkens opsplitsen in twee groepen: auditieve waarnemingswerkwoorden met prefix, en auditieve waarnemingswerkwoorden zonder prefix.

Voor deze beide categorieën en subcategorieën waarnemingswerkwoorden zal ik eerst het lexicografische aspect onderzoeken van de werkwoorden en hun afgeleide vormen, en indien van toepassing, van de prefixen. Ook het grammaticale aspect zal worden vermeld, aangezien het invloed heeft op het temporele aspect en op de aard van de handeling (gewoonte of eenmalige handeling). Pas in tweede instantie onderzoek ik in welke mate de in paragraaf 3.2. omschreven cognitieve criteria de keuze van de vertaling beïnvloeden⁵.

4.1. Vertaling van Poolse auditieve werkwoorden zonder prefix

– Werkwoorden van **passieve** auditieve waarneming **zonder prefix** *słyszec* – ‘horen’

Het eerste werkwoord zonder prefix in de categorie ‘passieve auditieve waarneming’ is *słyszec* (NI: ‘horen’). Aspectueel hebben we te maken met een imperfectief. Zowel in de tegenwoordige als in de verleden tijd wordt dit werkwoord gebruikt in de betekenis van “een geluidsignaal opvangen” (vgl. *PWN*):
voorbeeld:

⁵ Voor de analyse van de Pools-Nederlandse vertalingen van de auditieve waarnemingswerkwoorden wordt geen gebruik gemaakt van vertaalwoordenboeken maar van semantische, syntactische en cognitieve aspecten die verband houden met de communicatieve context waarin de werkwoorden worden gebruikt.

[...] *staraj się żyć w skupieniu, abyś słyszała głos mój, który jest cichy tak, że tylko dusze skupione go słyszeć mogą* [...] (Dz 1779).

Streef naar een leven van inkeer zodat je Mijn stem kunt horen. Die is zo zacht dat alleen ingekeerde zielen die kunnen **horen** (Db 1779).

Hier is criterium 2, of de houding van de waarnemer, in dit geval de passieve houding van waarneming, bepalend voor de keuze van het werkwoord.

– Werkwoorden van **actieve** auditieve waarneming **zonder prefix** *śluchać* – ‘luisteren’

Het werkwoord van actieve auditieve waarneming zonder prefix *śluchać* werd in het *Dagboek* van zuster Faustina vertaald door ‘luisteren’ (tien keer), ‘horen’ (twee keer) [cf. ‘de biecht horen’] en ‘gehoorzamen’ (zes keer). Rekening houdend met tijd en aspect kan *śluchać* vertaald worden door ‘luisteren’.

*Dawać pierwszeństwo zawsze innym we wszystkich okolicznościach, szczególnie na rekreacji, **śluchać** spokojnie, nie przerywając, chociażby dziesięć razy to samo mi opowiadano. Nigdy nie zapytam się o rzecz, która mnie bardzo ciekawi* (Dz 789).

Geef altijd en in alle omstandigheden de eerste plaats aan anderen. **Luister** in het bijzonder tijdens de recreatie en zonder iemand te onderbreken, al vertelt iemand tien keer hetzelfde. Ik zal nooit vragen stellen over iets dat mij heel erg interesseert (Db 789).

In de bovenstaande zin zien we dat zender en waarnemer op hetzelfde niveau staan (= criterium 3) en dat *śluchać* vertaald wordt door *luisteren*.

In de onderstaande zin daarentegen is de waarnemer hogergeplaatst dan de zender:

*Jezus z powagą i laskawością **śluchał**, com mówiła* (...) (Dz 1069).

Jezus **luisterde** ernstig en vriendelijk naar mijn woorden (...) (Db 1069).

En in het volgende voorbeeld bevindt de waarnemer (cf. zuster Faustina) zich in een lagere positie dan de zender (cf. een overste):

Nie dlatego powinniśmy **śluchać** i szanować przełożoną, że jest dobra, święta, roztropna, nie, nie dlatego, ale tylko dlatego, że mi miejsce Boga zastępuje, a **śluchając** jej, Bogu samemu jestem posłuszna (Dz 567).

We moeten de overste **gehoorzamen**, niet omdat ze goed, heilig of verstandig is, maar zuiver en alleen omdat ze God vertegenwoordigt. Door haar te gehoorzamen, gehoorzamen we God zelf (Db 567).⁶

⁶ Het werkwoord ‘gehoorzamen’ wordt drie keer gebruikt in de Nederlandse vertaling: twee keer als vertaling van het werkwoord *śluchać* (in de vorm van een infinitief en een gerundium), en een keer als vertaalstrategie waarbij – in de Nederlandse vertaling – het naamwoordelijk predicat *być posłuszna* (‘gehoorzaam zijn’) wordt vervangen door een werkwoordelijk predicat (‘gehoorzamen’).

We zien hier opnieuw dat criterium 3 in de vertaling een aanwijzing geeft voor de keuze van een werkwoord met passende semantische betekenis.

4.2. Vertaling van Poolse auditieve werkwoorden met prefix

– Werkwoorden van passieve auditieve waarneming met prefix

dosłyszeć – ...

Dosłyszeć is een perfectief werkwoord. Het prefix *do-* in *dosłyszeć* betekent “erin slagen te horen ondanks moeilijkheden” (vgl. *PWN*). In de vertaling hieronder zien we dat die nuance enigszins wordt weergegeven door het modale werkwoord ‘kunnen’ oftewel ‘in staat zijn’:

Wtem ujrzałam Matkę Najświętszą, która go osłoniła swym płaszczem – i rzekła: Odwagi, synu mój, odwagi, synu mój. I mówiła jeszcze coś, czego ja nie dosłyszałam (Dz 597).

Plots zag ik de Heilige Moeder die hem met haar mantel beschutte en zei: “Moed, mijn zoon, moed”. Ze zei nog iets anders dat ik niet **kon horen** (Db 597).

usłyszeć – ...

Het prefix *u-* heeft een aspectuele betekenis (perfectief) en heeft algemeen beschouwd geen invloed op de betekenis: “een geluid opvangen met het oor” (vgl. *PWN*).

Het werkwoord *usłyszeć* wordt gebruikt in de verleden tijd (*usłyszal*) (perfectief); in de toekomstige tijd staat het in de declaratieve (aantonende) wijs (*usłyszysz*) of gebiedende wijs (*usłysz mój głos* – ‘hoort mijn stem’) met het modale aspect van “voltooid zijn”. Het perfectief ‘*usłyszeć*’ – met prefix ‘*u-*’ – wordt in de verleden tijd vertaald door *hoorde*, zoals in de onderstaande zin:

Usłyszałam głos Jezusa (Dz 1657).

Ik **hoorde** de stem van Jezus (Db 1657).

Het werkwoord *usłyszeć* in de toekomstige tijd plaatst de handeling in de toekomst en geeft aan het voorvoegsel *u-* de modale waarde van een voltooide handeling (resultaat). In het onderstaande voorbeeld wordt de wensmodaliteit door het gebruik van *móc* – ‘kunnen’ tot uitdrukking gebracht:

Staram się o ciszę wewnętrzną, abym mogła usłyszeć Jego głos ... (Dz 1828).

Ik probeer mijn best te doen voor inwendige stilte om zo Zijn stem te **kunnen horen** (Db 1828).

Deze versterkte wensmodaliteit wordt in de Nederlandse vertaling ook uitgedrukt door ‘om zo te kunnen horen’, maar de nuance van toekomstige tijd is verdwenen.

– Werkwoorden van actieve auditieve waarneming met prefix

usłuchać – ...

Op basis van de betekenis van het prefix worden auditieve waarnemingswerkwoorden met prefix met het grondwoord *szłuchać* ingedeeld in twee groepen. *Uszłuchać* behoort tot de eerste groep die bestaat uit werkwoorden met een prefix (*u-*, *po-* of *wy-*), met een aspectuele betekenis (perfectief) en met causatieve (of factitieve) betekenissen (Śliwa 2021). Het prefix ‘u-’ heeft namelijk een aspectuele betekenis van perfectief (voltooide handeling met resultaat) en de causatieve betekenis van “gehoor geven aan iemands bevelen of raad” (vgl. *PWN*) zoals in de volgende zin:

*Podobnie służy w Kanie Galilejskiej, którzy **usłuchali** wskazania Najświętszej Dziewicy, doszli do zaszczytu ujrzenia pierwszego cudu Jezusa Chrystusa, który na prośbę Matki Najświętszej przemienił wodę w wino (LGM PL 198).*

De gasten der bruiloft te Cana, omdat zij Maria’s **raad gevolgd hadden**, werden vereerd met het eerste wonder van Jezus, die op de bede zijner heilige Moeder het water in wijn veranderde (LGM NL 198).

Wanneer we taalhandelingsituatie voor ogen houden – meer bepaald criterium 3 – merken we op dat de positie van de gasten ondergeschikt is aan de positie van Maria, de Moeder van Jezus en dat ze zich, zoals blijkt uit hun reactie, ‘onderwerpen’ aan haar advies. Bijgevolg wordt in de ‘omschrijvende’ vertaling ‘de raad volgen’ gebruikt.

wysłuchać (kogoś) – ...

Het prefix *wy-* is perfectiverend en de afleiding *wysłuch(iw)ać* en heeft als eerste betekenis “tot het einde toe beluisteren” (vgl. *PWN*) of – in het geval van personen – “tot het einde toe (aan)horen” (vgl. *PWN*).

Het werkwoord *wysłuchać* kan vanuit een pragmatisch standpunt semantisch ook “iemands verzoek of eis inwilligen” (vgl. *PWN*) betekenen: het werkwoord krijgt de extra semantische inhoud van een factitief.

In de onderstaande zin hebben we te maken met het werkwoord *wysłuchać* in de eerste betekenis, namelijk de aspectuele betekenis van een voltooide handeling:

***Wysłuchałam** tego wszystkiego, co mi Matka mówiła, i po chwili wyszłam (Dz 700).*

Ik **luisterde** naar alles wat moeder tegen mij zei en ging toen naar buiten (Db 700).

In de tweede voorbeeldzin hebben we een waarnemingswerkwoord met een factitieve (of causatieve) betekenis waarbij de waarnemer hogergeplaatst is en zijn reactie er een is van ‘verhoren’:

*Jezus **wysłuchał** prośby mojej (...) (Dz 41).*

Jezus **verhoorde** mijn gebed (...) (Db 41).

We zien in dit voorbeeld dat criterium 3 – d.i. de positie van de waarnemer en zijn reactie – ons een aanwijzing geeft om in het Nederlands een passend werkwoord/equivalent te vinden.

In de vertaling van het *Dagboek* van Faustina zien we dat de vertaler niet altijd even consequent is, en de factitieve en de aspectuele betekenis niet onderscheidt:

I wysluchał Pan prośby mojej; wiele dusz wróciło do Pana (Dz 927).

Jezus **hoorde** mijn gebed. Vele zielen keerden naar Hem terug (Db 927).

‘Verhoren’ is hier een betere optie, omdat we iets verderop in de tekst vernemen dat Faustina’s gebed verhoord wordt en zij ervoor zorgt dat zielen worden gered.

Uit deze voorbeelden blijkt dat vooral bij actieve, vaak polysemische auditieve waarnemingswerkwoorden met prefix, criterium 3 (of de positie van de waarnemer die bepalend is voor zijn reactie) een hulpmiddel kan zijn bij de keuze van een werkwoord in het Nederlands.

We kunnen tevens opmerken dat in het Nederlands andere talige middelen moeten worden ingezet om de nuances van geprefixeerde werkwoorden uit te drukken. Soms gebeurt dit met een adverbium (‘**geduldig** luisteren’), soms met een modaal werkwoord (dosłyszeć – ‘**kunnen** horen’) en soms door een ander werkwoord te gebruiken (‘verhoren’, ‘gehoorzamen’) of een vaste verbinding (‘iemand’s raad opvolgen’).

5. Conclusie

Uit deze analyse blijkt dat bij het vertalen van auditieve *verba sentiendi*, naast de semantische en syntactische betekenis van dergelijke predicaten in zinsverband, ook rekening moet worden gehouden met elementen/aspecten (cf. tijd, plaats...) van de taalhandelingssituatie, en in het bijzonder met cognitieve c.q. relationele aspecten, zoals de houding van de waarnemer (actief of passief), de relatie zender-waarnemer en de reactie van de waarnemer op het akoestische signaal. Dit zijn aspecten waarmee een vertaalmachine zoals *Google Translate* – die studenten bij het maken van een vertaalopdracht (helaas) zeer vaak gebruiken – en een vertaalwoordenboek geen of weinig rekening houden/kunnen houden.

Dat betekent dat we op de vraag die ik me bij aanvang van dit onderzoek stelde, kunnen antwoorden dat er een gedifferentieerde aanpak nodig is. Wanneer een vertaler inderdaad zowel met semantische en syntactische als met cognitieve aspecten rekening houdt, zal hij in de doelttekst een equivalent van een waarnemingswerkwoord kunnen vinden dat dicht aanleunt bij de betekenis van dat werkwoord in de brontekst. Een dergelijke benadering stelt tevens de taal- of vertaaldocent in staat om beargumenteerde feedback te geven op vertalingen van

studenten, waarbij de docent hun bewustzijn zal vergroten van de modaliteiten en nuances die sommige auditieve *verba sentiendi* in hun moedertaal bezitten, wat de overdracht van hun semantische waarde in het Nederlands zeker zal bevorderen.

Bibliografie

Primaire bronnen en woordenboeken

- Dz Kowalska, Faustyna. *Dzienniczek* (1934–1938), <https://www.faustyna.pl/zmbm>. Geraadpleegd november–december 2021.
- Db Kowalska, Faustina. *Goddelijke barmhartigheid in mijn ziel. Dagboek van zuster Faustina*, vertaald door Lennette Bom. L.A.Bom, 1995.
- LGM-PL De Montfort, Louis. *Traktat o prawdziwym nabożeństwie do Najświętszej Maryi Panny*, https://louisgrignon.pl/download/traktat_o_prawdziwym_nabozenstwie.pdf. Geraadpleegd november–december 2021.
- LGM-NL De Montfort, Louis. *Volledig Handboek der Volmaakte Godsvrucht tot de Allerheiligste Maagd in den Geest van den Zaligen Louis-Marie Grignon de Montfort*, <https://www.yumpu.com/nl/document/read/13894983/het-gouden-boek-van-louis-marie-grignon-de-montfort>. Geraadpleegd november–december 2021.
- PWN *Słownik języka polskiego*, <https://sjp.pwn.pl/>. Geraadpleegd november–december 2021.

Secundaire bronnen

- De Geest, Willy. “Infinitiesconstructies bij Verba Sentiendi” *Transformationeel-generatieve grammatica in artikelen*, geredigeerd door H. Hulshof. H.D. Tjeenk Willink, 1975, pp. 343–369.
- Engels, Renata. “Les modalités de perception visuelle et auditive. Différences conceptuelles et répercussions sémantico-syntaxiques en espagnol et en français”. *Beihefte zur Zeitschrift für romanische Philologie*, vol. 339, 2007, <https://doi.org/10.1515/9783110944884>.
- Geeraerts, Dirk. *Woordbetekenis. Een overzicht van de lexicale semantiek*. Acco, 1986.
- Haeseryn, Walter *et al.* “18.5.4.8 Zien, horen, voelen, (ruik(en))”. *Algemene Nederlandse Spraakkunst* N.p., januari 2019. Web. 29 Jun. 2022, <<https://e-ans.ivdnt.org/topics/pid/ans18050408ling-topic>>.
- Śliwa, Dorota. “Une introduction à l’analyse des verbes polonais de perception auditive slyszec et słuchać et leurs traductions en français”. *L’art de vivre, de survivre, de revivre. Le 50e anniversaire des études romanes à l’Université de Łódź*, geredigeerd door Magdalena Lipińska en Magdalena Szeffińska-Baran. Wydawnictwo UŁ, 2021, pp. 275–286.
- Wierzbicka, Anna. *Dociekania semantyczne*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1969.
- . *Lingua Mentalis. The Semantics of Natural Language*. Academic Press, 1980.
- . *Semantics. Primes and Universals*. Oxford University Press, 1996.
- . “Polish and Universal Grammar”. *Studies in Polish Linguistics*, vol. I, 2004, pp. 9–27.
- Wyszyński, Stefan. *Zapiski więzienne* (1953 – 1956). Editions du dialogue, 1982.
- Żurowski, Sebastian. „Wyrażenia percepcji słuchowej w analizach semantycznych Anny Wierzbickiej”. *Prace Językoznawcze UWM*, vol. 8, 2006, pp. 117–127.
- . *Wyrażenia percepcji słuchowej w języku polskim. Analiza semantyczna*, rozprawa doktorska (promotieonderzoek). Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2013.